

*І світ ясний, невечерній тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю Вас, благаю! [5, с. 328].*

Шевченко – наш. А ми – його. І так буде, допоки існує Україна. У час цвітіння вишень повернувся на вічний спочинок на Чернечу гору Кобзар, щоб воскреснути і стати безсмертним, а його славу по всій землі несе вишневий вітер:

*Йому стелилася дорога незвичайна –
Єдина у житті і в смерті теж єдина,
Крізь всі віки, загорнуті у смуток,
Крізь всі народи, сиві і весняні, –
Кругом землі йти на плечах братів [1, с. 16].*

ЛІТЕРАТУРА

1. Драч І. Поеми / Упорядкув. та післямова А.Ткаченка; Передм. М. Жулинського. Київ: Генеза, 2006. 512 с.
2. Історія української літератури у дванадцяти томах. Том четвертий. Тарас Шевченко. Київ: Наукова думка, 2014. 782 с.
3. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Зібр. тв.: у 50 т. Т. 41: Літературно-критичні праці (1890–1910). Київ: Наукова думка, 1984. С. 194-470.
4. Шевченко Т. Повне збір. творів: у 12 т. / Тарас Григорович Шевченко. Т. 1-2. Київ: Наукова думка, 1989–1990. С. 5-7.
5. Шевченко Т. Кобзар: Повне видання. Харків: Видавництво «Ранок», 2010. 736 с.

*Староста Олександр,
доктор філософії з філології, асистент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
oleksandrstarosta@gmail.com*

ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО В ПАРАДИГМІ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ ВОЛОДИМИРА САМІЙЛЕНКА

Творчість Т. Шевченка та її літературознавча інтерпретація сьогодні становлять важливий та актуальний об'єкт дослідження та висвітлення як у сфері філології, так і в ширших науковому і культурному дискурсах. Упродовж

останніх десятиліть літературознавцям, мистецтвознавцям, історикам та фахівцям із суміжних дисциплін вдалося значною мірою переосмислити постать видатного митця в культурно-історичному аспекті, звільнивши її від стійких стереотипних трактувань та розробивши інструментарій для справді сучасного прочитання його мистецької спадщини.

В аспекті осмислення феномену Т. Шевченка також важливо дослідити характер та наслідки впливу його творчості на розвиток української поезії другої половини XIX – початку XX ст., коли провідні автори еволюціонували у своїх естетичних пошуках, звільнившись від надмірного впливу Шевченкового генія (який, наприклад, можна простежити в перших поетичних збірках П. Куліша та Ю. Федьковича) та продемонстрували у своїх текстах справді оригінальну рецепцію його художнього світу й певною мірою розширили уявлення про постать геніального митця, яке, за слушним висновком Н. Гаврилюк, у сприйнятті молодших сучасників та найближчих наступників письменника було тісно пов'язане «з архетипом “батька”, наслідування якого закономірне з погляду дітей» [2, с. 122].

Важливий внесок у творче переосмислення спадщини Т. Шевченка в літературі окресленого періоду зробив В. Самійленко (1864–1925), чия активна творчість у царині поезії припала на 1880-ті – 1900-ті роки. Його доробок репрезентує як багатогранну інтерпретацію світоглядно-естетичних засад автора «Кобзаря», що ґрунтовно дослідила М. Гнатюк [3], так і оригінальне осмислення постаті видатного поета, у якому можна простежити розширення сприйняття – від образу «батька» Тараса до духовного наставника та речника високих гуманістичних ідеалів.

Мета нашого дослідження – проаналізувати рецепцію світоглядно-естетичної основи та образного світу творчості Т. Шевченка в художньому мисленні В. Самійленка, виокремити основоположні елементи його художнього світу, в основі яких лежить авторське бачення Шевченкових мистецької та націєтвірної візій, та розглянути їх у контексті сучасної соціокультурної проблематики.

І. Франко слушно відзначав, що В. Самійленко продемонстрував незвичну мистецьку зрілість уже у своїх ранніх творах, внаслідок чого в його подальшій творчості не помітно істотної еволюції [7, с. 200]. Це підтверджує й оригінальне осмислення постаті Т. Шевченка в одному з перших відомих творів письменника – поезії «Українська мова (Пам'яті Т. Шевченка)» (1885), що має виразне притчове забарвлення та чітко окреслює роль великого поета в справі збереження й розвитку української мови, захисту національної ідентичності від посягань ворогів. Слід підкреслити, що вірш репрезентує глибоке розуміння мовного питання: *«Хай же ті вороги поніміють скоріш, / Наша ж мова сія щогодини ясній!»* [4, с. 39]. Із цього побажання випливає, що для остаточної перемоги слід роззброїти ворогів (у цьому випадку безіменних, однак чітко окреслених у пізнішій громадянській ліриці та особливо в гумористичній та сатиричній поезії В. Самійленка), усунути з українського простору головний інструмент денаціоналізації – російську мову.

Про менш оригінальні спроби В. Самійленка творчо переосмислити спадщину Т. Шевченка свідчать лише два літературні факти. Перший – спогад про виступ письменника на заході з нагоди відзначення Шевченкових роковин у 1885 р., де він декламував такі рядки: *«У раю душа козацькая / У Господа просилася: / Ой, пусти мене, мій Господе, / З раю любого, веселого / Наодну милу годиночку / На Вкраїну мені глянути...»* [5, с. 301]. Другий – написаний приблизно в цей же час вірш-послання «До нььки!», уперше опублікований у 1887 р. під псевдонімом В. І. Полтавець, яким автор підписував деякі інші свої твори. Водночас деякі літературознавці справедливо відзначають, що через помітно застарілі мотиви та образи, а також характер авторської інтенції цей вірш видається чужорідним тілом у творчості В. Самійленка [1, с. 17], що дає привід для сумніву якщо не в авторстві, то принаймні в бажанні письменника використовувати його як концептуальну складову власної творчості, оскільки автор не включив цього вірша до жодного зі своїх прижиттєвих видань.

Інтерпретацію ідеологічних засад і повідних мотивів творчості Т. Шевченка можна простежити в низці текстів В. Самійленка («На роковини

смерті Шевченка», «26 лютого», «Катам», «Вечірня пісня», «Вінок Тарасові Шевченку в день 26 лютого», «Як ми ждали її, віковічні раби...», «Сон» («Я бачив сон, немов зібрались ми гуртом...»), «По Шевченку (На роковини)»), а в окремих віршах письменник оригінально використав композиційні прийоми видатного попередника (наприклад, у творі «Дві планети»). У центрі Самійленкової рецепції художнього світу Т. Шевченка було те, що Л. Ушкалов окреслив як *«прометеївський метафізичний бунт»*, який є *«посутньою характеристикою поетового гуманізму»* [6, с. 330]. Вбачаючи в постаті великого поета в першу чергу національного пророка й наставника, що *«в слові тільки тих карав, / Хто на людей кує кайдани»* [4, с. 91], В. Самійленко осмислював його спадок як дієве знаряддя боротьби, що дасть змогу відстояти власну ідентичність та не зрадити гуманістичним ідеалам (*«І наш гарячий ямб гримницею впаде / На кривди гидкою будову»; «Не будемо ми йти на ворога свого, / Щоб з ним кривавим боєм битись, / Ми знаєм не на те про варварство його, / Щоб дикості від нього вчитись»* [4, с. 63–64]).

Таке тлумачення постало в руслі гуманізму та пацифізму письменника, якими пронизана вся його творчість. У його баченні спадок Т. Шевченка – це духовний скарб, який слід оберігати не лише від ворожих зазіхань, але й від примітивного графоманства («Поет-віршошкряб», «Пригода», «Горе поета», «Дядькова хвороба») і надмірного захоплення творчими експериментами, яке В. Самійленко, зокрема, вбачав в авангардній поезії («Драма без горілки», перший розділ поеми «Гєя»).

Отже, у парадигмі художнього мислення В. Самійленка Шевченкове слово – це основа ідентичності української нації, її ключ до самоусвідомлення та важливий засіб у боротьбі за виживання. Це також рушійна сила культурного та освітнього розвитку України, служіння яким було основоположним стимулом для письменника протягом усього його життєвого та творчого шляху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар М. Творчість Володимира Самійленка. *Самійленко В. Твори*. Київ : Дніпро, 1989. С. 5–46.

2. Гаврилюк Н. Тарас Шевченко крізь призму поетичної інтерпретації. *Шевченкознавчі студії*. 2008. Вип. 11. С. 122–128.
3. Гнатюк М. Поетична шевченкіана Володимира Самійленка. *Шевченкознавчі студії*. 2014. Вип. 17. С. 178–188.
4. Самійленко В. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Переспіви та переклади. Статті та спогади. Київ : Наукова думка, 1990. 608 с.
5. Тулуб О. Матеріяли до життєпису Володимира Самійленка. *За сто літ. Матеріяли з громадського й літературного життя України ХІХ і початків ХХ століття* / за ред. акад. М. С. Грушевського. Харків; Київ : Державне видавництво України, 1928. Кн. 3. С. 295–314.
6. Ушкалов Л. Скворода та інші: Причинки до історії української літератури. Київ : Факт, 552 с.
7. Франко І. Володимир Самійленко. Проба характеристики. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1982. Т. 37. С. 193–204.

Ткачук Олександр,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
tkmsasha@gmail.com

ДИСКУРС НАСИЛЬСТВА В ПОЕМІ Т. ШЕВЧЕНКА «ГАЙДАМАКИ»

Обговорення метафори або дискурсу насильства в українській літературі однією з перших розпочала Соломія Павличко, в тому числі, як тему помсти в романтизмі [5]. Питання насильства перебуває в колі уваги сучасної критики в різних аспектах, починаючи від аналізу механізмів колоніального поневолення до природи спротиву владі. Про те, що це явище багатоаспектне свідчить заувага Е.Саїда, що повернення до культури й традиції поневоленої нації стає джерелом войовничості, «націоналістичного фундаменталізму» [6, с. 13-14].

Чи не найяскравішим прикладом амбівалентності дискурсу насильства в українській літературі виступає поема Т. Шевченка «Гайдамаки». Вже